

Csomós Mari a Szent Johanna címszerepében (Szolnoki Szigligeti Színház) (Nagy Zsolt felv.)

A címszerepben: Csomós Mari

Évekkel ezelőtt ismertem meg Csomós Marit; vendégként játszott a szolnoki Szigligeti Színházban - akkor még a veszprémi Petőfi Színház tagja volt - az *Én és a* kisöcsémben. Partnerei közül ___ Kozák András, Ujlaky László, Halász László - a két utóbbi ma is társa a Szigligeti Színházban. Ma is, írom akaratlanul, pedig Csomós Mari nem közvetlenül a sikeres vendégszereplés után (ahogy lenni szokott legtöbbször) szerződött Szolnokra. Veszprém után előbb Kecskemét következett évadokkal és sikeres szerepekkel s csak aztán Szolnok.

De nem is erről akarok beszélni, hanem arról a szolnoki vendégszereplésről. Meg a sikerről. A fiúnak kamaszos bájú, a lánynak hamvas szépségű Csomós Mari sikeréről arról az akkor még eldöntetlennek tűnő kérdéstről, hogy merre, hogyan lépjen tovább a pályán. Igen, erről, mert a kérdőjel ki-mondatlanul is ott lebegett fölötte. A zenés vígjáték nagy hódításának éveit voltak ezek, amikor úgy tűnt, a korszerűbb musical sikerrel verheti ki a színházak műsortervéből az évi három-négy operettbemutatót. A színházak vezetői lázasan keresték az „új” műfajhoz a megfelelő, énekelni, táncolni, „játszani”

egyaránt tudó színészeket. Csomós Mari ilyen színész volt.

Csak akit már istenigazában megkísértett a siker szele, az tudja, milyen torokszorogatóan nehéz ellenállni a „most” tapsainak, hogy erőt gyűjtsünk, tehetséget növezzünk magunkban a „holnap” sikereihez.

Csomós Mariban volt erő. Pedig „a zenés Csomós” sikerei éveken át felülmúlták „a prózai, drámai Csomós” sikereit. Mégis ellenállt. Várt, dolgozott, dolgozott és várt. És igaza lett: győzött.

Pedig nehéz volt. Nem is annyira színészi eszközei akadályozták, mint alkati adottságai. Aprócska termetű, majdnem vézna lány volt. Mindezt egy zenés vígjáték színes poénröppentyűinek forgatagában nagyszerűen lehetett „eladni”. A drámában alkati adottságai ellene játszottak. Mondjuk ki: „kölyök” volt és nem hősnő, nem „nő”.

De mindez már a múlté. Csomós Mari - hogy csak ezekről szóljak - főszerepet kapott Kertész Ákos *Makra* című művéből készült filmben, és most játszotta el Shaw *Szent Johannájának* főszerepét Szolnokon. Címszerep ez, a legnagyobb női szerepek egyike. Kapni is megtiszteltetés, eljátszani, jól, nagyszerűen, kitűnően: dicsőséges.

És Csomós Mari így játssza Johannát.

Újabban akadnak történések, akik azt állítják, hogy Johanna megtört az inkvizíció vallatása alatt, és megtagadott mindent, amint kérték tőle. Elengedték és helyette az angolok egy semmiről se tudó parasztlányt kötözték máglyára. Miért nem Johannát? Egyszerűen azért, mert nem magát Johannát kellett elégetni ___ ő, ha megtagadta korábbi énjét, már nem számított, hanem azoknak a százaknak, ezreknek a hitét kellett belefajítani a máglya füstjébe, akik hittek mindabban, amit Johanna képviselt. Nem Johanna volt a tét - ő élhetett tovább, tehenet fejve, gyereket szülve, nem érdekes, azt, amit ő képviselt, azt kellett elégetni, eltiporni, elpusztítani: a hitet, a reményt magát.

Bernard Shaw még másként tudta a történetet: ő Johannát küldi a máglyára a különbség ennyi és nem több. Ennyi, mert Shaw Johannájában sem Johanna maga a lényeg, hanem a hite. De mi is Johanna hite? Vallási révület? Nem. Johanna „égi kiválasztottsága” csak arra alkalmas, hogy a többiekben pótolja az elvesztett önbizalmat, azt, hogy ésszel, erővel, ügyességgel az ellenség legyőzhető. A csodák, amelyekről hallunk, mind

a háttérben történnek, ha történnek egyáltalán és nemi a szertelen emberképzelet aggatja Johannára - magyarórátként. Előttünk Johannának mindig *önmagában* kell helyállnia hitéért, meggyőződéséért.

És ez a nehéz. Johannának nem azt kell eljátszania ez lenne a könnyebb akiért az ég csodákat tesz, hanem azt kell elhítenie velünk, nézőkkel, hogy *ő az*, akiért az emberek önmagukat felülmúló tettekre vállalkoznak.

Csomós Mari Johannája pedig ilyen: nem az égé, hanem a földé. Nem istené, hanem Franciaországé. Már az első jelenetben, amikor először és utoljára látjuk női ruhában, akkor is. Pedig nincs könnyű dolga: túl sokat beszéltek róla, elég, ha felszórólt kíváncsiságunkat ki tudja elégtíteni, nem hogy többet adjon a vártnál. És többet ad. Azzal ad többet, hogy nem égi elhivatottságával akar győzni, hanem tiszta emberi elszánásával. Csomós Mari Johannájának ahogy mondani szokás - alaposan felvágta a nyelvét. Nem tiszteletlen a vár urával, csak éppen rácsap minden megingására. Fölénye a meggyőződés fölénye az ingadozóval szemben, a határozotté a határozatlan ellenében. A kapitány katona, s a maga törvényei szerint elveszítettnek látja a harcot. Johanna nem katona, és megnyerhetőnek látja a csatát. A maguk meggyőződése alapján mindkettőjüknek igaza van. A kapitánynak abban, hogy ez a hadsereg már nem győzhet. Johannának abban, hogy ez a hadsereg a fölkelő nép segítségével még megnyerheti a csatát. A kapitány csak a katonát látja, és ez kevés a győzelemhez, Johanna az embert is - és ez még győzhet.

Csomós Johannája naiv lelkesedéssel indul útján: szavaiból tűz árad, önfeledten, boldogan tud nevetni, mozdulatai szélesek, mindenkit átölelni akarók. Még úgy tudja, nem csak Franciaországot mentheti meg, de a franciákat is.

Mindebben semmi túlzás. Csomós Mari pontos szigorúsággal bontja ki a figurát, és nem enged a csábító túlzásoknak. A rázúduló csapások nyomán fokozatosan változik: eltűnik ajkáról a hangosabb nevetés, és ritka vendég lesz a mosoly. De már a mosoly sem a régi. Hiányzik belőle az önfeledt derű, az őszinte rácsodálkozás. Szomorkás mosoly ez, a sokat megélt emberé.

Egyszerűség, természetesség, mélyről fakadó emberi elszántság ___ ez jellemzi Csomós Johannáját. S ez a három szín, amelyre Csomós figuraépítése alapozódik, attól nyer állandó megújulást,

hogy a változóban a változatlan képviseli. Egy fiatal parasztlány egyszerűsége, természetessége magától értetődő. Egy királyavató győztes hadvezéré tiszteletet érdemlő. S mindezt egy, a halált oly könnyen osztó bíróság foglyaként vállalni - drámai vallomás az igazság mellett.

És ez a csúcspont: a drámáé is, Csomós alakításáé is. Megtántorodik. Halállal akarják sújtani valamiért, amit nem tud, nem ért. Menekülni, súgja a meg nem élt ember-lét remegése, tagadni, földadni mindent, amit kérnek - cserébe az éle-tért. De mi az élet Johanna számára? A bíróság fogságot ígér, holtig tartó cellát. Nekik ez is élet. Johannának nem. Visszautasítja ezt a kegyelmet, mert ez rosszabb, mint a halál.

Egyetlen hatalmas vallomás ez a monológ. Vallomás arról, ami nélkül nem szabad és nem lehet élni. Ami nélkül nem élet az élet. És vád is, vád azok ellen, akik még így is, bezárva, tömlőcbe csukva is életnek hiszik a test pusztá létezését. Csomós halkán, szinte suttogva indítja a monológot. Szavaiban csodálkozás bujkál. Csodálkozás, hogy *ezek* azt hitték, amit adnak, valóban kegyelem, és csodálkozás, hogy egyetlen pillanatig is elhítte, *ezek* kegyelmezni is tudnak. Csodálkozik Johanna - és ez a csodálkozás leszámolás is. Leszámolás : a halál vállalása. Még nem ítélték el, de ő már elszánta magát a halálra. Elfordul bírától, velük nincs többé dolga; hozzánk, nézőkhöz szól, nekünk vall az életről, arról az egyetlen életről, amelyet élni érdemes. Milyen életről beszél Johanna? Hirtelen nem is tudjuk, nem is értjük, csak érezzük. Érezzük a megforrósodó szavak tiszta, mélyről fakadó csengését. Pedig nagyon egyszerű dolgokról szól Johanna, az égről, a földről, a madarokról ... Egy torz idea ellenében a természetes életről. Nem hangos most sem, nem hangja erejével, hanem színével idomul a változó belső tartalomhoz. Csak az utolsó percben emeli meg egyetlen pillanatra a hangját, akkor, amikor széttépi a hamis kegyelmet adó papírt, aztán újra csendes. Mehetünk, mondja - vagy talán nem is mondja, csupán érzékelteti? -, mehetünk, itt többé dolga nincs, befejezte, elvégezte-tett. Ami még hátra van, a halál, a test dolga csak; a lélek, a szellem már elvégezte a maga számvetését.

És így is marad meg bennünk: emberként, aki tenni, cselekedni akart - és tudott -, s aki eszméiért vállalta a legnagyobbat: a halált.

- i - s

Az operettől a musicalig

Beszélgetés Németh Sándorral

Nehéz feladat a színpadon reális, igaz figurát életre kelteni. Csak tehetséges, élettapasztalattal rendelkező színésznek sikerülhet. Különösen nehéz a helyzete a színésznek akkor, ha tündérmesében kell a világról igazat szólnia.

Ilyen tündérmese az operett. A zene és nem a történet biztosította fennmaradását az utóbbi időben. És az, amit a színészek hozzá tudnak tenni a szerepükhöz.

Németh Sándor, *a Mágna Miska* című szerepében - ebben az igaznak legnagyobb jóakarattal sem nevezhető „tündérmesében” - sokat tudott elmondani a figuráról.

Sok szerepben dicsérték már Németh Sándort. A musicaltől az operettig szinte minden műfajban megmutatta, hogy a táncról az énekig, a beszédtechnikától az akrobatikáig, a színészmesterség minden eszközt birtokolja.

Nem véletlen, hogy korunk színháza egyre nagyobb súlyt fektet az univerzális színészek nevelésére, felkutatására. Hiszen a XX. század színházában a szöveg-gel egyenrangú szerepet játszik a zene, a tánc és a mozgáskultúra. Németh Sándor jól győzi a feladatokat. Ő az, aki minden prózai színházban, sokféle szerepben megállná a helyét. Ő az, aki megszemélyesíti a mai színház színészigényét.

„Vazsmegei gyerek vagyok! ...”

...ezt a mondatot mondja el legtöbbször Németh Sándor *a Mágna Miskában*. Ugyanazok a szavak és mindig más jelentenek. Mindig más a tartalmuk, más hatást váltanak ki a nézőből. Hol sajnáljuk, hol kinevetjük, máskor cinkos barátságot teremt. Minden érzelmi árnyalatot kikényszerít belőlünk, miközben szórakoztat. Valóban megmutatja annak a lovászfőúrnak a gondolkodásmódját, céljait, vágyait, akit alakít.

„Vazsmegei” gyerek vagyok. Nemcsak a színpadon, hanem a valóságban is. Szombathelyen születtem. Itt és a környező kisebb falvakban kismillió ilyen emberrel találkoztam. Volt köztük lovász is. Rengeteg embert ismertem meg. Azt sem tudom, hogyan történt, elkezdtem őket utánozni, parodizálni. Le-

ültem egy székre, és elgondoltam, hogy János bácsi, az öreg postás, hogyan adja át a levelet. Felidéztem a mozdulatait. Ehhez már fel kellett állni. Sikerült. Másoknak is megmutattam. Figyeltek, nem értették, azután egyszer csak kitört belőlük a nevetés . . . Felismerték az öreg postást. Attól fogva a fél várost utánoztatták velem. Még mindig csak némán. Az igazi nehézséget az okozta, amikor olyanokat is kellett parodizálnom, akiket nem ismertem közelebből. Ilyenkor né-hány jellegzetes mozdulat volt a trambulín. Például volt, aki mindig hátrasimította a haját. Ez magában még nem volt elég ahhoz, hogy ráismerjenek. A hangját is utánoznom kellett. Külön sohasem sikerült. Csak együtt, a mozgással. Ebből sokat tanultam. *A Mágna Miskában* is legalább egy tucat Vas megyei magára ismerhetne.

- *Színészi pályája hol kezdődött?*

- Győrben. A főiskolára nem vettek fel. A harmadik szűrőn kiestem. A győri színház szerződtetett. Itt játszottam két évig, majd az Operettszínházhoz kerültem.

- *Érződött a főiskola hiánya?*

- Kezdetben nagyon. Amikor a színházhoz kerültem, megint csak „visszanyomtam saját magamat a székre”. És töprengtem, kerestem a megoldást. Azután keveset ettem és aludtam, fizetésem nagy részét tanárookra költöttem. Meg kellett tanulnom beszélni, énekelni.

- *És a tánc?*

- Ez ment a legjobban. Minden különösebb tanulás nélkül, egyszeri megmutatásra el tudtam táncolni, meg tudtam oldani a legnehezebb feladatokat is. Éppen azért, mert jól ment, úgy gondoltam, mehetne még jobban is. Tehát táncolni is tanultam.

- *Mikor jutott erre idő?*

- Bizony nehezen gazdálkodtam az órákkal. De akkoriban furcsa módszert választottam. Mentem az utcán és közben valamilyen tánclépést gyakoroltam, hogy minél természetesebben hasson. Sokan azt hitték, örült vagyok. A hatást úgy sikerült a végletekig fokozni, hogy közben valami szép verset is szavaltam. Hiszen a beszéd is nagyon fontos volt. Ha meguntam a beszédtechnika gyakorlását, akkor skáláztam és szolfedzsiókat dúdoltam. Furcsa, elképesztő látványa lehettem a pesti utcáknak.

- *A szerep prózai részének megformálásánál mi a haszna annak, ha valaki magától értetődően táncol és énekel?*